

Prof. zw. dr hab. Ewa Kołodziejek
Uniwersytet Szczeciński
Wydział Filologiczny
Instytut Polonistyki, Kulturoznawstwa i Dziennikarstwa

Recenzja dorobku naukowego dr. Włodzimierza Mocha w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego wszczętego przez Radę Naukową Instytutu Sławistyki Polskiej Akademii Nauk w Warszawie

I. Sylwetka zawodowa Habilitanta

Dr Włodzimierz Moch jest adiunktem zatrudnionym w Katedrze Stylistyki na Wydziale Humanistycznym Akademii im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim. Studia z zakresu filologii polskiej ukończył w 1977 roku na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa słowiańskiego uzyskał w roku 2007 r. w Instytucie Sławistyki Polskiej Akademii Nauk na podstawie obronionej dysertacji pt. *Hip hop – kultura miasta. Leksyka subkultury hiphopowej w Polsce*, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Ewy Rzetelskiej-Feleszko. Od roku 2007 pracuje jako adiunkt najpierw w Instytucie Kulturoznawstwa Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy, a od 2016 roku w Akademii im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim. Jest członkiem Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego i Polskiego Towarzystwa Kulturoznawczego.

II. Dorobek naukowy

W dotychczasowym dorobku naukowym dr Włodzimierz Moch ma następujące publikacje naukowe:

- 1 monografię autorską: *Hip hop – kultura miasta. Leksyka subkultury hiphopowej w Polsce* (2008)

- 2 monografie współautorskie: *Poradnik językowy. Polskie gadanie* (2000) - 70% wkładu własnego i *Street art i graffiti. Litery, słowa i obrazy w przestrzeni miasta* (2016) – 90% wkładu własnego
- 27 artykułów i rozdziałów w tomach zbiorowych
- 7 artykułów współautorskich (w sześciu – 50% wkładu własnego, w jednym – 60%)
- 3 współredakcje tomów zbiorowych (30%, 60% i 50% wkładu własnego)
- 1 recenzję naukową
- kilkanaście artykułów publicystycznych o tematyce kulturalno-społecznej publikowanych w latach 1980-1999
- kilkadziesiąt felietonów o charakterze poprawnościowym publikowanych w latach 1995-1998 na łamach bydgoskiej prasy.

12 artykułów naukowych i 1 współredagowana monografia ukazały się przed doktoratem, pozostałe powstały po uzyskaniu stopnia doktora.

III. Ocena osiągnięcia naukowego wskazanego przez Habilitanta jako podstawa postępowania habilitacyjnego

Jako podstawę ubiegania się o stopień doktora habilitowanego dr Włodzimierz Moch wskazał monografię *Street art i graffiti. Litery, słowa i obrazy w przestrzeni miasta*, w której opisuje subkulturę graffiti i street artu w perspektywie społeczno-kulturowej i lingwistyczno-kulturowej. Monografię można uznać za kontynuację pasji badawczych Habilitanta; jego pierwszym studium poświęconym kulturze miejskiej była rozprawa doktorska zatytułowana *Hip hop – kultura miasta. Leksyka subkultury hiphopowej w Polsce*. Ta najobszerniejsza w rodzimej literaturze językoznawczej analiza poświęcona językowi polskiego hip hopu zapewne rozbudziła w jej Autorze potrzebę dalszych badań. Jest to dowód na naukową dojrzałość badacza, gdy postrzega, że opisany przez niego fenomen kultury da się zbadać głębiej i szerzej, że można go ujmować z różnych perspektyw i opisywać różnymi metodami. O ile jednak monografia poświęcona hop hopowi była nastawiona głównie na badanie warstwy leksykalnej charakterystycznej dla tej subkultury, o tyle w monografii *Street art i graffiti. Litery, słowa i obrazy w przestrzeni miasta* jej autor zatacza szerszy krąg obserwacji, sięga do innych wyznaczników subkultury ulicznej: opisuje aktywność artystyczną jej członków, tworzące się między nimi więzi, kształtowanie się świadomości i tożsamości uczestników interakcji, a także zmieniający się w wyniku ich działania krajobraz kulturowy

Włd

przestrzeni miejskiej. Choć obie subkultury mają miejsca wspólne, to jednak sposoby ich analizy i interpretacji, jakie Autor zastosował w obu monografiach różnią się istotnie.

Recenzowana rozprawa wprowadza odbiorcę w szeroko ujętą sztukę miasta, przedstawia tradycję i teraźniejszość tej formy artystycznej, jaką jest *graffiti*, pokazuje różnicę między tytułowymi pojęciami: *graffiti* i *street art*, wskazuje też bliskie związki sztuki ulicy z komiksem. Autor bazuje na podstawowych założeniach lingwistyki kulturowej zakładającej ścisły i nierozzerwalny związek między językiem a kulturą, wykorzystuje także w swoich analizach koncept językowego obrazu świata. Pozwala mu to na zrekonstruowanie lingwistyczno-kulturowego portretu artystów ulicy, których nazywa graficiarzami i streetartowcami. Na językowo-kulturowy portret (i autoportret) grafficiarza i streetartowca składają się różnorodne elementy: używane słownictwo, stosowane liternictwo, sposoby podpisywania się pod obrazami ulicznymi, formułowane *expressis verbis* zasady działania, uznawane wartości, miejsca działalności artystycznej, poczucie wspólnoty z innymi członkami subkultury i wynikająca z tych wszystkich czynników wizja świata. Wizerunek graficiarza utrwalany jest także w tekstach raperów i rockmanów, które Autor recenzowanej rozprawy analizuje ze znanstwem wynikającym z wcześniejszych naukowych doświadczeń.

Na uznanie zasługuje sposób opisu zebranego i analizowanego słownictwa ilustrującego rozważania. Habilitant nie ograniczył się do tradycyjnego opisu pól semantycznych materiału leksykalnego, tylko stworzył słownik – „najdokładniejszy i najobszerniejszy” – jak sam mówi, gromadzący około 500 form wyrazowych związanych z *graffiti* i *street art*em. Słownik zawiera zarówno hasła specjalistyczne, uporządkowane alfabetycznie i zilustrowane szerszym kontekstem kulturowym, jak i wyrazy slangowe używane przez twórców i uczestników opisywanej subkultury.

Habilitant słusznie założył, że żadna subkultura nie ma wyraźnie zaznaczonych granic, że nie da się oddzielić słownictwa slangowego (i potocznego) od słownictwa swoistego dla danej subkultury. Słusznie też zauważył, że wspólnoty subkulturowe przenikają się wzajemnie, stanowiąc część kultury narodowej i kultury globalnej. Dało mu to podstawę do spojrzenia na współczesną sztukę ulicy z jeszcze szerszej perspektywy. Autor rozprawy nie ograniczył się bowiem do opisu polskiego *street art*u; poszerzył obszar obserwacji o *graffiti* Litwy, Łotwy i Rosji, co pozwoliło mu na komparatystyczny opis wykładników tożsamości kulturowej i narodowej *street art*u w erze globalizacji kultury.

Dwie części opiniowanej rozprawy mają charakter bardziej analizy kulturowej niż językowej. Ma to zapewne związek z kulturoznawczymi zainteresowaniami Habilitanta, którym poświęcił istotną część swojej zawodowej aktywności. W rozprawie habilitacyjnej

Alf

udowadnia, że sztuka ulicy jest czynnikiem rewitalizującym i estetyzującym miejską przestrzeń, zwłaszcza jeśli obszarem działania artystów są miejsca brzydkie, zaniedbane i zdewastowane. Działania artystów ulicy mają także wymiar społeczny i obywatelski, nie ulega bowiem wątpliwości, że dzięki ulicznym obrazom - słusznie kwalifikowanym przez Autora rozprawy jako teksty kultury - przestrzeń miejska ożywa, prowadząc o lokalizacji kultury i potwierdzając jednocześnie założenia zwrotu kulturowego, na który Habilitant kładzie w rozprawie szczególny nacisk.

Rzecz jasna, działania grafficiarzy i streetarterów nie mają jedynie przesłanek estetyzujących i społecznie konsyliacyjnych. W części piątej swojej rozprawy dr Włodzimierz Moch udowadnia, że są one przejawem charakterystycznego dla młodzieżowych subkultur buntu i prowokacji kulturowej, że są swego rodzaju grą kulturową i przejawem przekory wobec wartości narzucanych przez kulturę oficjalną. Wszystkie te cechy konstytuujące subkulturę uliczną – jeśli można użyć takiego hiperonimu – a także jej znaczenie we współczesnym świecie i współczesnej kulturze zostały ze znanstwem scharakteryzowane i zinterpretowane przez Autora rozprawy.

Podsumowując tę część opinii stwierdzam, że przedstawiona do oceny monografia dr. Włodzimierza Mocha *Street art i graffiti. Litery, słowa i obrazy w przestrzeni miasta* zaproponowana jako podstawa ubiegania się o stopień doktora habilitowanego w pełni zasługuje na aprobatę. Habilitant wykazał się w niej dojrzałością naukową, umiejętnością pogłębionej analizy zjawisk językowych i kulturowych, pokazał też, że często nieaprobowane społecznie zjawisko, jakim jest graffiti, może mieć istotny wkład w rozwój współczesnej kultury, a przez to zasługiwać na szacunek i uznanie.

Rozprawa stanowi wartościowy i oryginalny wkład w rozwój polskiej socjolingwistyki, pogłębia językową, kulturową i społeczną wiedzę o subkulturach, tłumacząc - co jest ważną rolą nauki – różnorodne zjawiska życia społecznego.

IV. Ocena pozostałego dorobku naukowego

Pozostały dorobek naukowy Habilitanta jest zróżnicowany, jeśli chodzi o formę i przynależność do dyscyplin badawczych. Dr Włodzimierz Moch rozpoczynał działalność naukową od pragmatyki językowej i publikacji felietonów poświęconych poprawności językowej. Pokłosem tego etapu jest książka napisana wspólnie z Zofią Sawaniewską-

Mochową pt. *Poradnik językowy. Polskie gadanie* (2000), w którym Habilitant określił swój udział na 70%.

Najważniejszą pozycją w dorobku naukowym dr. W. Mocha przed opublikowaniem książki habilitacyjnej *Street art i graffiti. Litery, słowa i obrazy w przestrzeni miasta* jest wspomniana już monografia pt. *Hip hop – kultura miasta. Leksyka subkultury hiphopowej w Polsce* (wydana w 2008 roku), będąca podstawą uzyskania stopnia doktora nauk humanistycznych. Autor poddał w niej lingwistycznokulturowemu opisowi język subkultury hip hopu, opisał wyekscerpowaną z różnych źródeł leksykę środowiskową, stosując uznane w socjolingwistyce metody i narzędzia badawcze: wyodrębnił pola semantyczne, zanalizował kierunki zapożyczeń (wewnętrzne i zewnętrzne) oraz skomplikowane procesy słowotwórcze. Zastosował także koncepcję językowego obrazu świata, opisując te fragmenty rzeczywistości utrwalonej w tekstach, które – widziane oczyma uczestnika subkultury hip hopu – składają się na językowo-kulturowy obraz świata młodego człowieka: jego aktywność artystyczną i towarzyszące jej używki, otaczających go ludzi (wizerunek kobiety i mężczyzny), hiphopową wspólnotę (stereotyp *swój – obcy*), miasto, Polskę (ojczyznę), Boga.

Istotną częścią rozprawy jest słownik, porządkujący alfabetycznie omawiane słownictwo i będący uzupełnieniem istniejących już leksykonów subkultury hiphopowej. Autor notuje w nim słownictwo używane przez jej członków, zarówno słownictwo swoiste, jak i leksemy slangowe (a czasem potoczne), składające się na język środowiskowy. Hasła są objaśniane fachowo i ilustrowane ze znanostwem, co świadczy o doskonałej orientacji Autora w realiach opisywanej subkultury.

Można więc bez wątpienia stwierdzić, że monografia *Hip hop – kultura miasta. Leksyka subkultury hiphopowej w Polsce* jest najobszerniejszym w literaturze naukowej językowym studium polskiego hip hopu. Jej powstanie zapowiedziało pięć publikowanych wcześniej artykułów, które Habilitant napisał we współpracy z Zofią Sawaniewską-Mochową: „*Oparta na faktach rymokracja*” – uwagi o słownictwie hiphopowym; *Jakim językiem mówi polski hip hop?*; *Język subkultury hiphopowej a tendencje współczesnej polszczyzny*; *Językowy obraz miasta w tekstach hiphopowych*, a w których udział Habilitanta wynosił 50%. Jest też autorem recenzji odnoszącej się do wydawanych w Polsce słowników hiphopowych. Krytyczne argumenty dotyczące sposobu gromadzenia i opisu leksyki, a zwłaszcza uwagi o zawartości leksykonu P. Flicińskiego i S. Wójtowicza pt. *Hip-hop słownik* świadczą o doskonałym rozeznaniu Habilitanta nie tylko w subkulturowych realiach, lecz także w literaturze opisującej polski hip hop.

Alp

Po opublikowaniu rozprawy poświęconej hip hopowi dr Włodzimierz Moch napisał jeszcze 17 artykułów, z czego cztery dotyczą problematyki zawartej w monografii *Street art i graffiti*. Pozostałe teksty składające się na naukowy dorobek Habilitanta mają różnorodną tematykę, co dowodzi jego szerokich zainteresowań badawczych.

O zakorzenieniu w problematyce funkcjonowania kultury i zarządzania kulturą świadczy zredagowana naukowo przez Habilitanta we współpracy z Ewą Gruszką monografia wieloautorska zatytułowana *Kultura: instytucje, zarządzanie, edukacja*, wydana w 2015 roku. Dr Włodzimierz Moch ma w niej także autorski tekst poświęcony kreatywnej gospodarce w kontekście wyższej uczelni i jej roli w kształceniu studentów. Informuje to nie tylko o zainteresowaniach Habilitanta funkcjonowaniem kultury, lecz także o umiejętności wprowadzania wiedzy teoretycznej w praktykę akademicką.

Ciekawą pozycją w dorobku naukowym dr. Włodzimierza Mocha jest wydany w 2017 roku *Słownik gwary i kultury Kujaw* tom 1. Habilitant jest zarówno członkiem zespołu redakcyjnego III-tomowej edycji słownika, jak i autorem haseł od D do H. Ideą przewodnią słownika jest „potrzeba odnawiania idei regionalizmu kulturowego w sytuacji postępującej w wielu dziedzinach życia globalizacji” – jak pisze we wstępie zespół redakcyjny. Naukowe opracowanie słownictwa gwarowego Kujaw i opublikowanie go w postaci słownika stanowi istotny wkład w rozwój polskiej leksykografii dialektologicznej, w czym dr Włodzimierz Moch ma także swoją zasługę.

Ponadto w latach 2004 – 2016 Habilitant opublikował 8 artykułów naukowych w czasopismach punktowanych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (2 przed doktoratem, 6 po doktoracie), 25 artykułów w punktowanych tomach zbiorowych (8 przed doktoratem, 17 po doktoracie).

W sumie dorobek naukowy dr. Włodzimierza Mocha, biorąc pod uwagę okres przed doktoratem i po uzyskaniu stopnia doktora nauk humanistycznych, jest satysfakcjonujący zarówno jeśli chodzi o liczbę publikacji, jak i ich zakres. Habilitant nie ogranicza swoich zainteresowań do subkultur młodzieżowych, choć to ich właśnie dotyczyły dwie opublikowane monografie książkowe. Interesuje go zarówno kultura miejska, jak i kultura regionalna, a także – by tak ująć - administracyjno-pragmatyczny aspekt funkcjonowania kultury: zarządzanie instytucjami kultury, związki kultury z ekonomią, edukacja i kształcenie w tym zakresie młodzieży akademickiej.

V. Ocena aktywności naukowej, redakcyjnej, dydaktycznej i popularyzatorskiej

Miernikiem dojrzałości naukowej Habilitanta jest także jego aktywność w życiu naukowym i społecznym. Dr Włodzimierz Moch:

- uczestniczył w 24 **konferencjach** naukowych, w tym w 12 konferencjach krajowych i w 12 zagranicznych, na których wygłosił 24 referatów (w tym 2 w języku angielskim);
- opracował projekt pt. *Krajobraz geograficzno-kulturowy regionu kujawsko-pomorskiego*, na który uzyskał **grant** Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Owocem tego 3-letniego, kierowanego przez Habilitanta projektu były: seminarium naukowe, debata publiczna oraz książka pt. *Krajobraz geograficzno-kulturowy regionu kujawsko-pomorskiego na tle innych regionów Polski*;
- 3-krotnie był członkiem **komitetu organizacyjnego** konferencji naukowych;
- od 2011 r. jest **członkiem rady naukowej** punktowanego czasopisma „Heteroglossia”;
- od 23 lat jest **członkiem** Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego, a od 9 lat – Polskiego Towarzystwa Kulturoznawczego;
- angażuje się w **działalność administracyjną i organizacyjną** uczelni: w latach 2010-2012 był zastępcą dyrektora Instytutu Kulturoznawstwa Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy i członkiem Kolegium Rozszerzonego WSG. W tejże szkole założył Pracownię Regionalistyczną, którą kierował przez osiem lat (2008-2016), popularyzując kulturę regionu kujawsko-pomorskiego; pracował także nad programami specjalności w WSG: „dziedzictwo kulturowe i promocja regionu, „wschodoznawstwo”, „edytorsko i kultura słowa”, kultura popularna” i obszarów nauczania dla tych specjalności;
- na uznanie zasługuje również działalność Habilitanta **popularyzująca naukę i sztukę**, skierowana do młodzieży szkolnej, do studentów, do słuchaczy Uniwersytetu III Wieku, m.in. seminaria na temat dziedzictwa kultury ziemiańsko-szlacheckiej, warsztaty „Abecadło kultury regionalnej”, pokazy multimedialne dotyczące regionalnych odmian języka i wiele innych;
- **Działalność dydaktyczna** Habilitanta jest bardzo rozległa. Wypromował kilkunastu magistrów i licencjatów kierunków dziennikarstwo i media oraz komunikacja społeczna i kulturowa, prowadził zajęcia z przedmiotów językoznawczych (kultura

Alf

języka, język w mediach, kultura i język mediów), z przedmiotów dziennikarskich (m.in. media i public relations, reklama i komunikacja wizerunkowa, gatunki dziennikarskie), z przedmiotów kulturoznawczych (wybrane zagadnienia kultury popularnej, elementu wiedzy o regionie), a nawet z przedmiotów literaturoznawczych (historia literatury, teoria literatury)

KONKLUZJA

Po dokładnym zanalizowaniu wartości naukowej monografii dr. Włodzimierza Mocha *Street art i graffiti. Litery, słowa i obrazy w przestrzeni miasta*, wskazanej jako podstawa postępowania habilitacyjnego, a także po zapoznaniu się z pozostałym dorobkiem naukowym stwierdzam, że jest to dorobek dojrzały, zróżnicowany metodologicznie, świadczący o samodzielności naukowej Habilitanta. Aktywność organizacyjna, wydawnicza, dydaktyczna i popularyzatorska potwierdza jego głęboką wiedzę, samodzielność myślową i umiejętność wykorzystania nauki akademickiej w objaśnianiu zjawisk życia społecznego. Uprawnia mnie to do stwierdzenia, że całokształt działalności Habilitanta w pełni odpowiada wymaganiom stawianym przez Ustawę z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (ze zmianami z dnia 18 marca 2011 r.).

Wyrażam zatem pozytywną opinię w sprawie nadania dr. Włodzimierzowi Mochowi stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie językoznawstwo i opinię tę przedkładam komisji habilitacyjnej, a za jej pośrednictwem Radzie Naukowej Instytutu Slawistyki Polskiej Akademii Nauk w Warszawie.

Ewa Kotodziejch